

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Одељење за међународне студије

На основу одлуке Одељења за међународне студије, број 08-1071 од 20. маја 2026. године, Комисија у саставу: виши научни сарадник др Вељко Благојевић, Институт за међународну политику и привреду, ванредни професор др Марко Дашић, Универзитет у Београду - Факултет политичких наука и редовни професор др Драган Ђукановић (ментор), Универзитет у Београду - Факултет политичких наука, је прегледала пријаву докторске дисертације кандидата Чедо Спасојевића, под насловом „Утврђивање спољних политика земаља Западног Балкана у односу на Руску Федерацију у периоду од 2006. до 2026. године: студија случаја Републике Србије, Црне Горе и Републике Северне Македоније” и подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука:

РЕФЕРАТ О КВАЛИФИКОВАНОСТИ КАНДИДАТА И ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Основни биографски подаци

Чедо Спасојевић рођен је 19. маја 1982. године у Лозници. Диплому основних академских студија стекао је завршетком Војне академије у Београду 2005. године (просек оцена 8,31). Звање мастер безбедности стиче 2011. године завршетком мастер академских студија другог степена на студијском програму Студије наука безбедности на Факултету безбедности Универзитета у Београду уз укупну просечну оцену 9,43. У међувремену завршава Специјалистичке студије кризног менаџмента на Факултету безбедности Универзитета у Београду 2009. године, где стиче звање специјалисте кризног менаџмента. У току свог каријерног усавршавања завршио је Основни програм дипломатске обуке на Дипломатској академији Министарства спољних послова Републике Србије 2017. године са просеком оцена 9,22. Академске 2022/2023. године уписује докторске академске студије - Међународне и европске студије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду и тренутно је, након положених предвиђених испита, у процесу писања докторске дисертације.

У својој досадашњој каријери обављао је низ официрских дужности од најнижег до највишег нивоа у војној хијерархији, а тренутно се већ дужи низ година бави пословима

међународне војне сарадње. Током обављања послова међународне војне сарадње стекао је одређено међународно искуство, како на активностима у земљи тако и у иностранству. У току своје каријере обављао је послове у саставу експертских делегација и делегација на највишем војном нивоу на различитим билатералним и мултилатералним активностима међународне војне сарадње у земљи и иностранству. У досадашњем периоду обављао је дужности експерта специјалисте, па све до руководећег органа у организационој целини која се на највишем нивоу у Војсци Србије бави пословима међународне војне сарадње.

Сфера експертизе и интересовања кандидата креће се у домену међународних односа, геополитике, одбране и безбедности. Искуство које је стекао кроз ангажовање на пословима међународне војне сарадње, који су у значајном делу чинили развој билатералних војних односа са земљама региона, као и учешће Војске Србије у регионалним иницијативама, усмерило је фокус кандидата на изучавање спољних политика земаља Балкана.

У свом досадашњем научно-истраживачком раду објавио је два научна рада у области међународних односа и безбедности.

Говори енглески језик и служи се руским језиком. Ожењен је и отац је двоје деце.

Мастер и објављени радови

Чедо Спасојевић је до сада објавио два рада у научним часописима. Овом приликом приказати ћемо мастер рад, као и два објављена рада кандидата.

Мастер рад

Кандидат Чедо Спасојевић је одбранио мастер рад на тему „*Кризно комуницирање као важан део кризног менаџмента предузећа - студија случаја АД Аеродром Никола Тесла*”. Поменути рад се састоји из пет поглавља (Увод, Криза и кризни менаџмент, Кризни менаџмент АД Аеродром Никола Тесла, Кризно комуницирање АД Аеродром Никола Тесла и Закључак).

У уводном делу рада дефинисани су предмет, сврха и структура рада.

Прво поглавље састоји се из два дела. У првом делу објашњен је појам кризе као друштвене појаве, теоријско одређење појма кризе, настанак и ток кризе, као и однос кризе и глобализације. Други део овог поглавља посвећен је теоријском концепту кризног менаџмента, управљању ризицима као предуслову ефективног кризног менаџмента, као и фазама кризног менаџмента. У овом делу рада посебан нагласак је дат на кризно одлучивање, као и алате кризног менаџмента попут контингентног планирања, система раног упозорења и симулирања криза. Као важан предуслов ефективног кризног менаџмента, сагледане су фазе управљања ризицима, пре свега фаза анализе и процене ризика (идентификација штићених вредности, идентификација и декомпозиција ризика и хазарда, прелиминарна процена ризика,

категоризација и приоритетизација ризика, исказ о прихватљивости ризика), као и одговора на ризик (одабир стратегија, израда акционих планова, контрола и мониторинг). У делу који се односи на фазе кризног менаџмента коришћен је модел који је успоставила *FEMA* (енг. *Federal Emergency Management Agency*), а који се састоји од фаза ограничавања/спречавања (*mitigation*), припрема/планирања (*preparedness*), одговора на кризу (*response*), опоравка (*recovery*), завршетка кризе и учења из криза.

Друго поглавље је такође састављено из две целине: у првом делу је сагледан феномен кризног менаџмента предузећа, односно које су карактеристике криза предузећа, као и начини спречавања и савладавања криза уколико се појаве. У овом делу феномен кризе је сагледан у његовом амбивалентном облику, односно, криза као деструктивна/дисфункционална појава или могућност за конструктивну промену, шансу за обнову и нови почетак. Такође, посебна пажња је усмерена да дефинисање врста кризног менаџмента у предузећу, као активног (антиципативни и превентивни) и реактивног (репулзивни и ликвидативни). У другом делу поглавља обрађен је појам кризног менаџмента аеродрома, односно спецификум процеса кризног одлучивања у овој специфичној организацији (карактеристике криза са којима се менаџмент аеродрома суочава, модели организовања и функционисања аеродрома са аспекта кризног менаџмента, са освртом на студију случаја аеродрома „Никола Тесла“ у Београду).

Треће поглавље је посвећено истраживању кризног комуницирања, као важног сегмента кризног менаџмента, кроз студију случаја аеродрома „Никола Тесла“ у Београду. Том приликом сагледани су појам комуницирања и облици комуникационе праксе, односи са јавношћу и кризно комуницирање, организациони модел кризног комуницирања и функционисање кризне комуникације. Закључак до ког је аутор дошао јесте да постоји простор за унапређење модела кризне комуникације у аеродрому „Никола Тесла“ у Београду и том приликом су предложене противмере које би требало инкорпорирати у кризни менаџмент предузећа у циљу неутралисања хазарда, како би се унапредила организација, логистика и функција кризне комуникације.

Последњи део рада представљају закључна разматрања у којима су изложени резултати истраживања спроведених у мастер раду. Закључено је да у аеродрому „Никола Тесла“ постоје бројне могућности побољшања кризног менаџмента, а посебно кризне комуникације. Установљене су следеће најзначајније промене које је потребно извршити у циљу унапређења кризног менаџмента и кризног комуницирања: инкорпорирање проактивне компоненте управљања ризицима и кризама и децентрализованог одлучивања у кризама, успостављање

институције кризног менаџера, формирање кризног тима за комуникацију у оквиру кризног штаба и инсталирање комуникационог центра.

Научни радови

Научни чланак под насловом *„Утицај избора спољнополитичких стратегија Републике Србије и Црне Горе на развој њихових билатералних војних односа“* објављен је 2024. године у часопису Војно дело¹. Предмет рада је сагледавање утицаја различитог одабира спољнополитичких стратегија Републике Србије и Црне Горе на развој њихових међусобних војних односа, у периоду од дисолуције Државне заједнице Србија и Црна Гора. Кроз научни чланак је покушано да се идентификује евентуална повезаност некомплементарности спољнополитичких курсева Републике Србије и Црне Горе са динамиком у развоју њихове билатералне војне сарадње. Основна хипотеза је да избор *„стратегије заштитника“* Црне Горе кроз чланство у НАТО и стратегије војне неутралности Републике Србије, представљају озбиљну препреку у развоју њихових свеукупних, а посебно војних односа. Користећи методе анализе садржаја, анализе дискурса и компаративну методу, у раду се настојало да се докаже постојање повезаности осцилација у билатералним војним односима између Републике Србије и Црне Горе са динамиком у избору њихових спољнополитичких стратегија.

Рад *„Појам „добра војска“ у теорији Никола Макијавелија – импликације по разматрања тоталне одбране“* објављен је у коауторству са Зораном Николићем 2025. године у часопису Војно дело². У раду је анализиран појам добра војска код Макијавелија као нејасан, споран појам. У раду је направљен осврт на домет Макијевелијеве идеје о доброј војсци у политичкој мисли и пракси савременог друштва, односно колико његова идеја кореспондира са концептом тоталне одбране, који се на различите начине практикује у једном делу држава света.

Кандидат Чедо Спасојевић пријавио је докторску дисертацију под насловом *„Утврђивање спољних политика земаља Западног Балкана у односу на Руску Федерацију у периоду од 2006. до 2026. године: студија случаја Републике Србије, Црне Горе и Републике Северне Македоније“*. Предвиђено је да, осим увода и закључка, рад обухвати седам поглавља која би се ослањала на ширу теоријску и емпиријску грађу.

¹ Чедо Д. Спасојевић, Утицај избора спољнополитичких стратегија Републике Србије и Црне Горе на развој њихових билатералних војних односа, Војно дело, број 3/2024, Београд

² Зоран Николић, Чедо Д. Спасојевић, Појам „Добра војска“ у теорији Никола Макијевелија и кореспонденција са концептом тоталне одбране, Војно дело, број 3/2025, Београд

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације су спољне политике земаља Западног Балкана према Руској Федерацији, у контексту актуелних геополитичких трендова у XXI веку. У фокусу ће бити фактори који су утицали да земље Западног Балкана у одређеном временском периоду одаберу једну од постојећих спољнополитичких стратегија. У докторској дисертацији ће се користити компаративна анализа случаја, односно упоређиваће се развој спољних политика три земље Западног Балкана (Републике Србије, Црне Горе и Републике Северне Македоније) према Руској Федерацији од почетка XXI века. У фокусу ће бити утицај унутрашњих детерминанти, као интервенишућих варијабли на одабир спољнополитичких стратегија држава, не занемарујући значај спољашњег окружења и геополитичког положаја истих, као независних варијабли. У докторском раду посебна пажња биће усмерена на анализу унутрашњих детерминанти спољних политика наведених земаља Западног Балкана. У том смислу биће анализиран широк спектар унутрашњих детерминанти које егзистирају у научној јавности, попут улоге појединца (лидера), стратешке културе нација (веровања, идеологије, норме, ставови, култура и митови, идентитетска питања), унутрашње политичке динамике у земљама Западног Балкана (однос државних органа према друштвеним, економским, религијским и етничким и другим интересним групама), односа државне структуре и политичких (унутрашњих) институција, унутрашњих нерешених проблема (сецесија делова територије, територијални спорови, дезинтегративни процеси и друго), као и осталих које буду додатно идентификоване током израде докторске дисертације. Поред наведеног, узеће се у обзир и спољашњи фактори, попут актуелних геополитичких процеса и трендова у међународним односима. Стога ће се сагледати колико актуелни геополитички процеси у XXI веку, као спољашње детерминанте имају улогу у креирању спољних политика земаља Западног Балкана према Руској Федерацији.

Основна претпоставка овог рада је *да су унутрашње детерминанте имале важну улогу у профилисању спољних политика три земље Западног Балкана (Република Србија, Република Северна Македонија и Црна Гора), у периоду од 2006. до 2026. године, што је последично имало рефлексију и на њихов однос према Руској Федерацији.*

Основни теоријски приступ који ће се користити у докторском раду биће *неокласични реализам*, док ће се као допуна користити теоријска промишљања које се баве *спољним политикама малих земаља*, као и *спољнополитичка анализа*, као поддисциплина науке о међународним односима. Основни разлог за одабир *неокласичног реализма*, јесте значај који се у оквиру истог придаје важности *унутрашњих детерминанти* на профилисање спољних

политика држава, које су у средишту самог истраживачког питања докторског рада. Може се рећи да у теорији неокласичног реализма, унутрашње детерминанте представљају посредујуће/интеревенишуће варијабле, које подешавају утицај међународног окружења (независне варијабле) на избор спољних политика држава (зависне варијабле).

С обзиром да ће предмет докторског рада бити спољне политике три земље Западног Балкана, које по својим карактеристикама (политичка, економска и војна моћ) припадају корпусу малих држава, посебан осврт ће бити направљен на студије и дебате које се баве *спољним политикама малих држава* у теорији међународних односа. Основа за узимање у обзир ове теорије је одговор на питање, да ли се ове три државе Западног Балкана према постојећим критеријумима, квантитативним или квалитативним, могу класификовати као мале државе.

Поред теорије неокласичног реализма и теоријских промишљања у вези са спољним политикама малих држава, у докторској дисертацији додатно ће се користити и спољнополитичка анализа. Имајући у виду да је у средишту пажње истраживачког питања појам спољне политике, односно анализа спољних политика три земље Западног Балкана, може се рећи да се у докторском раду као неизбежно намеће коришћење модела спољнополитичке анализе.

Овакав теоријски оквир је у складу са интердисциплинарним приступом који обухвата научне области неколико научних дисциплина, пре свега политичких, правних, наука безбедности и геополитике.

3. Структура дисертације

Докторски рад ће се састојати од Увода, седам засебних поглавља, као и Закључка. Уводним делом рада биће обухваћене почетне идеје којима ће се бавити докторска дисертација, а које ће бити презентоване кроз формулацију проблема, објашњење предмета и циља, као и самог истраживачког питања на које би требало дати релевантне и аргументоване одговоре. Представиће се хипотетички оквир кроз дефинисање опште, посебних и појединачних хипотеза од којих ће се полазити у истраживању, а које треба да буду доказане у току израде докторске дисертације, као и методолошки оквир који ће се користити као алат за извођење закључака. Такође, у уводном делу објасниће се оправданост самог истраживања, али и очекивани научни допринос докторског рада у сфери међународних односа.

Прво засебно поглавље под називом *Спољна политика Руске Федерације на Балканском полуострву* бавиће се односом Руске Федерације као једне од великих сила према балканским земљама, како кроз историјски контекст у којем ће бити елаборирана њена вишевековна

заинтересованост да оствари своје геополитичке циљеве у овом делу света, тако и кроз начине и инструменте помоћу којих је покушано да се дође до дефинисаних спољнополитичких циљева. Имајући у виду тему докторског рада, посебно ће се сагледати однос Руске Федерације према земљама које су предмет анализе у докторској дисертацији, Републици Србији, Републици Северној Македонији и Црној Гори, са свим својим специфичностима у одређеним историјским раздобљима. У овом делу рада треба да се докаже да постоји константа у заинтересованости Руске Федерације да оствари одређени утицај на Балканском полуострву, која је варијала у зависности од дефинисања њених спољнополитичких приоритета и простора које су јој остављале друге супарничке силе које такође имају своје интересе у овом делу света.

У другом поглављу под називом *Спољна политика и детерминанте спољне политике* даће се осврт на појмове који ће бити у центру пажње докторске дисертације, а односе се на теоријски оквир који ће бити основа и базно полазиште за извођење каснијих закључака и исхода кроз анализу студије случаја. Тежиште ће бити на теоријском одређењу и класификацији спољашњих и унутрашњих детерминанти спољних политика, које ће бити анализирани у раду из угла спецификаума земаља чије се спољне политике према Руској Федерацији сагледавају. У првом делу биће најпре анализирани спољашње детерминанте спољних политика, кроз карактеристике савремених међународних односа и чиниоце везане за међународни положај земаља. Имајући у виду истраживачко питање и постављени хипотетички оквир, посебна пажња биће усмерена на анализу унутрашњих детерминанти, од којих ће као релевантне за тему докторског рада бити изабране: улога лидера - доносиоца спољнополитичких одлука, стратешка култура нација, унутрашња политичка динамика, однос државних структура и унутрашњих политичких институција, као и унутрашњи проблеми у државама.

Треће засебно поглавље под називом *Спољашње детерминанте спољних политика земаља Западног Балкана*, представљаће дубљу анализу теоријских поставки које су дефинисане у претходном поглављу, а које су од значаја за спољнополитичко позиционирање Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе према Руској Федерацији. Најпре ће бити представљени доминантни геополитички процеси у другој половини двадесетог века, попут биполарног светског поретка, као и униполарног система и хегемоније политичког Запада, који су претходили временском периоду који ће бити предмет докторског рада, а без којег није могуће схватити актуелне геополитичке процесе у ХИ веку. У даљем ће посебна пажња бити усмерена на актуелне геополитичке процесе у ХИ веку, који несумњиво имају важан утицај на утврђивање спољних политика три наведене земље, од којих ће се као

релевантне сагледати: слабљење униполаризма политичког Запада, рађање и развој мултиполарног светског поретка, дерогација међународног јавног права и слабљење улоге и значаја УН, актуелни процеси у оквиру ЕУ, интервенционизам великих сила, идеолошка поларизација друштва на линији либерализам - конзервативизам, јачање десничарских политичких снага и снажење левичарских покрета. Такође, међународни положај три земље Западног Балкана биће предмет анализе, који ће уз сагледавање актуелних геополитичких трендова, допринети схватању значаја спољашњих детерминанти, као оквира у склопу којег ће се посматрати утицај унутрашњих детерминанти спољних политика три анализираних земље, као интервенишућих варијабли.

Централно део докторске дисертације биће поглавље под називом *Унутрашње детерминанте спољних политика земаља Западног Балкана*. У овом поглављу ће се на детаљан начин сагледати унутрашње детерминанте Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе које имају одређену улогу у стипулисању њихових спољнополитичких курсева према Руској Федерацији у анализираном временском периоду. Овде ће се издвојене унутрашње детерминанте у другом поглављу посматрати из угла спецификаума сваке од три анализираних земље са свим својим посебностима и разликама. У овом делу докторске дисертације треба доказати да свака од три анализираних земље има своје специфичности по питању унутрашњих детерминанти, које на пресудан начин утичу на одабир одређених спољнополитичких стратегија које ће бити предмет анализе у наредном поглављу, а које у крајњем утичу и на изградњу билатералних односа са Руском Федерацијом.

У средишту петог поглавља под називом *Избор спољнополитичких стратегија Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе као малих држава* биће представљен начин на које три анализираних земље Западног Балкана покушавају да воде спољну политику, а како би заштитиле своје највише националне интересе. Овде ће бити укључена теоријска разматрања која се односе на понашање малих држава и њихов одабир спољнополитичких стратегија, имајући у виду да све три анализираних земље Западног Балкана припадају овом корпусу држава у теорији о међународним односима. У овом делу рада биће анализираних спољнополитичке стратегије три земље Западног Балкана, које варирају у распону од избора земље/организације заштитника до покушаја вођења неутралне спољне политике и балансирања у односима према Руској Федерацији. Нарочито ће пажња бити усмерена на повезаност утицаја унутрашњих детерминанти на њихов одабир спољнополитичких стратегија.

Шесто поглавље под називом *Утицај избора спољнополитичких стратегија Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе на развој њихових односа са Руском*

Федерацијом представљаће анализу последичног утицаја избора спољних политика наведене три земље Западног Балкана на развој билатералних односа са Руском Федерацијом у анализираном временском периоду. Овај део докторске дисертације у крајњем треба да донесе одређене закључке како свеукупно профилисање спољних политика наведених земаља Западног Балкана, услед утицаја спољашњих, а посебно унутрашњих детерминанти, одређује ниво односа према Руској Федерацији у двадесет првом веку.

У седмом поглављу под називом *Перспективе даљег развоја билатералних односа Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе са Руском Федерацијом* покушаће да се антиципирају могући правци развоја билатералних односа три наведене Земље Западног Балкана и Руске Федерације у наредном периоду. Процена ће представљати хипотетички оквир у којем правцу би могли да се развијају билатерални односи ових земаља према Руској Федерацији и представљаће неку врсту могућих опција утврђивања њихових спољних политика у наредном периоду.

У закључном поглављу сумираће се резултати до којих се дошло и сагледаће се да ли су почетни ставови потпуно или делимично потврђени. Такође, направиће се осврт и на оправданост истраживања, као и значај који ова докторска дисертација може имати на будућа истраживања у овој области међународних односа. У крајњем биће поменути проблеми до којих се дошло током израде докторске дисертације, али и идентификоваће се нове теме за које постоји простор за изучавање у наредном периоду, а које се односе на саму тему истраживања.

4. Основне хипотезе

Основна претпоставка овог рада је да су унутрашње детерминанте имале важну улогу у профилисању спољних политика три земље Западног Балкана (*Република Србија, Република Северна Македонија и Црна Гора*), у периоду од 2006. до 2026. године, што је последично имало рефлексију и на њихов однос према Руској Федерацији.

Прва посебна хипотеза говори да теорија неокласичног реализма пружа адекватан теоријски оквир за проучавање улоге унутрашњих детерминанти на дефинисање спољних политика држава, односно узрока спољнополитичког позиционирања Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе према Руској Федерацији у анализираном периоду.

Друга посебна хипотеза тврди да се теоријска промишљања о спољним политикама малих држава могу користити као допуњујућа за анализу спољнополитичког позиционирања Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе према Руској Федерацији.

У трећој посебној хипотези се констатује да спољнополитичка анализа као поддисциплина науке о међународним односима може бити од користи за анализу избора спољних политика Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе према Руској Федерацији у анализираном временском периоду.

Четврта посебна хипотеза наводи да спољнополитичко окружење земаља Западног Балкана у периоду од 2006. до 2026. године, као независну варијаблу, карактеришу турбулентне промене у геополитичкој и безбедносној архитектури, где се као једна од светских сила поново реафирмише Руска Федерација. Тврди се дан јачањем свог положаја у геополитичком контексту Руска Федерација поново појачава заинтересованост за остваривање утицаја на Балкану, као и да реафирмација положаја Руске Федерације у геополитичком контексту утиче и на профилисање спољнополитичких курсева земаља Западног Балкана.

У петој посебној хипотези се наводи да земље Западног Балкана, као мале државе, због своје ограничене политичке, економске и војне моћи, трпе одређене утицаје и притиске великих сила у чијим се сферама интереса налазе, што представља заједнички оквир и омогућава релевантну анализу утицаја унутрашњих фактора на детерминисање њихових спољних политика у односу на Руску Федерацију.

На крају шеста посебна хипотеза истиче да су унутрашње детерминанте спољних политика имале су важан утицај на профилисање спољних политика земаља Западног Балкана у анализираном периоду, што се рефлектовало и на билатералне односе према Руској Федерацији.

5. Методе истраживања

Истраживачко питање постављено у докторској дисертацији одређује епистемолошка и методолошка својства рада. У том смислу као основна аналитичка јединица појављује се држава, у овом случају кроз анализу спољнополитичког позиционирања Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе у односу на Руску Федерацију. Опсег аналитичког рада обухватиће три нивоа анализе: међународни ниво, у смислу анализе спољашњих детерминанти спољних политика наведених држава (међународно окружење и геополитички положај), ниво државе са аспекта утицаја унутрашњих детерминанти спољних политика, као и индивидуални ниво у смислу улоге појединца у процесу доношења спољнополитичких одлука. У изради докторске дисертације примењиваће се *квалитативни методолошки приступ*, док ће се као епистемолошка основа истраживања користити тзв. „*меки позитивизам (softpositivism)*”.

У докторском раду ће се као главна квалитативна метода користити структурирана *компаративна студија случаја*, која је изабрана из разлога што је погодна за примену код

овакве врсте истраживања, чији је циљ да се компарацијом, у овом случају три тзв. „*близаначка случаја*”, покуша да се идентификује који су кључни разлози Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе за различито профилисање њихових спољних политика према Руској Федерацији у анализираном периоду. Основна идеја за коришћење компаративне студије случаја у докторском раду је да се кроз посматрање развоја спољних политика три наведене земље Западног Балкана, уз унапред дефинисана кључна питања, компарацијом, сагледа у којој су мери унутрашње детерминанте у свакој од њих, утицалена њихово спољнополитичко позиционирање, односно који су разлози за постојање одређене динамике у развоју билатералних односа ових земаља са Руском Федерацијом у временском периоду који се посматра. Компаративна студија случаја ће се користити на начин да ће се поредити спољнополитичке одлуке државних органа који су носиоци креирања спољних политика ове три земље Западног Балкана и тражити разлози који су утицали на профилисање истих према Руској Федерацији, у односу на динамичне промене у међународном окружењу почетком двадесет првог века, а посебно сагледавајући утицај унутрашњих детерминанти на доношење истих. Након мапирања кључних догађаја, извршиће се анализа са циљем компарације и идентификовања показатеља и евентуалних образаца који егзистирају у емпиријској пракси. На овај начин долазимо до закључака у којој мери су унутрашње детерминанте спољних политика Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе утицале на изградњу њиховог односа са Руском Федерацијом, што и јесте истраживачко питање које је постављено у докторској дисертацији. У крајњем, избором методе компаративне студије случаја решава се *фундаментални проблем каузалног закључивања* у друштвеним наукама у докторском раду. Такође, на овај начин постављене почетне претпоставке о предмету истраживања у докторском раду треба да добију своју емпиријску потврду.

Поред наведеног, у докторском раду ће се као методе научног сазнања користити *анализа, класификација, индукција и дедукција*.

Анализа ће се користити као основна метода научног сазнања, која ће бити дескриптивна, како би се описала улога унутрашњих детерминанти у профилисању спољних политика Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе према Руској Федерацији, али и експликативна, ради објашњења на који начин се остварује њихов утицај на спољнополитичко позиционирање наведених земаља.

У докторском раду ће се као једна од аналитичких метода користити и *класификација*, пре свега у смислу анализе одабира спољнополитичких стратегија земаља Западног Балкана чије су спољне политике предмет докторског рада, а које имају на располагању као мале

државе. На овај начин класификација нам омогућава дубинску анализу узрока избора спољнополитичких стратегија земаља Западног Балкана, које имају импликацију и на њихову изградњу билатералних односа са Руском Федерацијом.

Поред наведеног, као методе научног сазнања користиће се *индукција*, *синтеза*, *генерализација* и *дедукција*. Метода *индукције* биће коришћена у смислу анализе појединачних аспеката спољнополитичке праксе и унутрашњих детерминанти спољних политика земаља Западног Балкана. У циљу установљивања евентуалног постојања одређених правилности и веза међу њима користиће се метода *синтезе*, да би се у крајњем *генерализацијом* дошло до одређених општих закључака на основу претходно анализираних појединачних случајева. Метода *дедукције* биће од користи у циљу почетне анализе недовољно познатих чињеница од значаја за прибављање одговора на постављено истраживачко питање у докторском раду, као и за рашчлањивање предмета истраживања на чиниоце његовог садржаја.

Што се тиче метода за прикупљање података неопходних за израду докторске дисертације користиће се *анализа садржаја докумената*, *анализа дискурса* и *историјски метод*. *Анализом садржаја докумената* (писаних, видео и аудио докумената) доћи ће се до одређених закључака о утицају унутрашњих детерминанти на стипулисање спољних политика земаља Западног Балкана према Руској Федерацији. *Анализа дискурса* ће се користити у смислу анализе идеја политичких елита које су се пласирале према унутрашњој и спољној јавности, а које су обликовале спољне политике земаља Западног Балкана према Руској Федерацији. *Историјски метод* ће се користити за сагледавање утицаја историјских догађаја на профилисање спољнополитичких одлука земаља Западног Балкана према Руској Федерацији, посебно у контексту вишевековног утицаја Руске Федерације на Балканско полуострво.

У истраживачком раду ће се користити јавни и доступни подаци. Као *примарни извори* прикупљања података који ће бити у функцији израде докторске дисертације користиће се званична документа којима се нормативно дефинишу спољне политике земаља Западног Балкана и Руске Федерације (устав, стратегије спољне политике, укази, одлуке, закључци и слично), јавни говори и интервјуи носилаца креирања спољних политика земаља Западног Балкана и Руске Федерације (председници држава, премијери, председници скупштина, министри спољних послова, амбасадори и др.), посебно у делу који се односи на анализу улоге лидера на профилисање спољних политика земаља Западног Балкана, архивска грађа релевантних новина и часописа који третирају област спољне политике земаља Западног Балкана и Руске Федерације, историјска грађа у контексту анализе културно-историјског наслеђа на дефинисање спољних политика земаља Западног Балкана и Руске Федерације и

статистички подаци (показатељи економске, војне и енергетске сарадње земаља Западног Балкана са Руском Федерацијом).

Поред примарних, у изради докторске дисертације користиће се и као *секундарни извори*, као што су: књиге аутора који се баве теоријом међународних односа, геополитиком, спољним политикама земаља Западног Балкана, чланци у научним часописима, монографије, зборници радова и научне студије, специјализовани сајтови и друго.

6. Очекивани резултати и научни допринос

Имајући у виду тему докторске дисертације, као и начин који је изабран да би се доказале постављене хипотезе, докторски рад има вишеструки научни допринос у сфери међународних односа. У докторском раду се поставља питање: *шта је то што је кључно да мале државе изаберу одређену спољнополитичку стратегију, односно зашто поједине земље које имају сличне карактеристике бирају различите спољне политике?* На овај начин се у докторској дисертацији даје посебан осврт на понашање балканских земаља као малих држава у теорији о међународним односима. У докторској дисертацији ће се сагледати који су то спецификуми понашања три земље Западног Балкана, које по свим својим карактеристикама припадају овом корпусу земаља. Извршиће се анализа избора спољних политика Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе као малих држава, у одређеном временском периоду, и покушаће да се пронађе одговор на питање зашто су изабрале одређене спољнополитичке стратегије. На овај начин даје се допринос студијама малих држава у међународним односима, тако што се врши дубинска анализа једног одређеног региона у свету, региона Балкана, са свим својим специфичностима, који је кроз историју био оптерећен бројним сукобима и конфликтима, као и многобројним међусобним суревњивостима.

Тражећи одговоре на постављена питања истраживач у фокус ставља на унутрашње детерминанте спољне политике. Своју претпоставку да унутрашње детерминанте спољне политике имају значајан утицај на спољнополитичку оријентацију малих држава, покушава да докаже кроз конкретну студију случаја, односно кроз анализу спољних политика три земље Западног Балкана: Републике Србије, Републике Северне Македоније и Црне Горе. Научни допринос се управо огледа у покушају са се на један систематичан начин изврши компарација спољних политика три државе Западног Балкана, као и да се покаже да постоји међузависност између унутрашњих детерминанти њихових спољних политика и избора њихових спољнополитичких стратегија. На овај начин се даје допринос потврђивању значаја унутрашњих детерминанти на утврђивање спољних политика држава у теорији о међународним односима, кроз конкретну студију случаја.

У докторском раду истраживач фокусира пажњу на спољнополитичко позиционирање појединих балканских земаља према Руској Федерацији, као једној великој сили која има вишевековни интерес да оствари утицај у региону Балкана. На овај начин се даје не само допринос науци о међународним односима кроз дубљу анализу спољних политика балканских земаља, већ се на један специфичан начин, кроз структурирану студију случаја, сагледава однос земаља Балкана према Руској Федерацији, који је посебно значајан у контексту глобалних геополитичких промена. Наиме, на овај начин се прати динамика у развоју билатералних односа балканских земаља и Руске Федерације, као двосмеран процес, и траже се узроци исте. У докторском раду се на конкретном случају врши идентификација и класификација унутрашњих детерминанти спољних политика одређених балканских земаља, чиме се даје допринос јаснијем сагледавању улоге ових фактора у развоју спољнополитичких позиција према Руској Федерацији, што се у даљем може користити и за предикцију њихових будућих понашања.

У докторском раду је као основни теоријски приступ одабран неокласични реализам, имајући у виду да у свом средишту има унутрашње детерминанте спољне политике. Међутим, као допуна теорији неокласичног реализма користиће се теоријска промишљања оспољним политикама малих држава, као испољнополитичка анализа, а све у циљу комплементарности и достизања што квалитетнијих истраживачких резултата. На овај начин уклањају се онтолошке препреке и даје се допринос интегрисању спољнополитичке анализе и теоријских промишљања о спољним политикама малих држава у теорију неокласичног реализма, односно доказаће се да постоје њихове тачке спојивости, као и да то може бити један од модела за проучавање утицаја унутрашњих детерминанти на утврђивање спољних политика малих држава.

7. Закључак

Комисија констатује да пријава докторске дисертације Чедо Спасојевића испуњава све предвиђене формалне услове прописане процедуром. Имајући у виду његов досадашњи рад, Комисија указује да истраживачки проблем који је кандидат одабрао показује његово јасно систематско усмерење, као и дубоко разумевање кључних појмова садржаних у пријави докторске дисертације.

На основу постављених хипотеза и циљева истраживања јасно се уочава намера кандидата да покаже да унутрашње детерминанте имају важну улогу у профилисању спољних политика држава. На том трагу, докторска дисертација пред нама недвосмислено доприноси прецизнијем и потпунијем разумевању значаја унутрашњих детерминанти приликом одабира

спољнополитичких стратегија, у овом случају на конкретном примеру студије случаја три земље Западног Балкана.

Имајући у виду да је пријава теме докторске дисертације *„Утврђивање спољних политика земаља Западног Балкана у односу на Руску Федерацију у периоду од 2006. до 2026. године: студија случаја Републике Србије, Црне Горе и Републике Северне Македоније”* кандидата Чедо Спасојевића детаљно и уверљиво образложена, с јасним ослоном на широку теоријску и емпиријску грађу, као и да сам предмет истраживања представља оригинално усмерење, Комисија предлаже да се пријава рада усвоји.

Чланови Комисије:

др Вељко Благојевић,
виши научни сарадник у Институту за
међународну политику и привреду

Проф. др Марко Дашић,
ванредни професор Универзитета у Београду –
Факултета политичких наука

Проф. др Драган Ђукановић,
редовни професор Универзитета у Београду –
Факултета политичких наука (ментор)

Прилог 1: Spisak selektivne literature

A – MONOGRAFIJE, ZBORNICI, NAUČNI ČASOPISI I DOKTORSKE TEZE

1. Agius, Christine and Devine, Karen, "Neutrality: A really dead concept? A reprise", *Cooperation and Conflict*, Vol. 46, No. 3, p. 267.
2. Arnaudov, Mitko, *Strategija spoljne politike Republike Makedonije od 2006. do 2015. godine*, doktorska teza, Fakultet političkih nauka u Beogradu, 2021.
3. Beasley, Ryan, "Collective Interpretations: How Problem Representations Aggregate in Foreign Policy Groups" in: Donald A. Sylvan and James F. Voss, *Problem Representation in Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, New York, 1998, pp. 80–115.
4. Bock, Peter G. and Berkowitz, Morton, "The Emerging Field of National Security", *World Politics*, Vol. 19, No. 1, pp. 122–136.
5. Brighi, Elisabetta and Hill, Christopher, "Implementation and Behaviour" in: Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, *Foreign Policy, Theories, Actors*, Oxford University Press, Oxford, 2012, pp. 147–167.
6. Brown, Chris and Kirsten, Ainley, *Understanding International Relations*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005.
7. Brucan, Silviu, *The Dialectic of World Politics*, The Free Press, London, 1978.
8. Brundy, Yitzhak M., *Reinventing Russia, Russian Nationalism and Soviet State 1953-1991*, Harvard University Press, London, 1998.
9. Brzezinski, Zbigniew, *The Grand Chessboard*, Basis Books, New York, 1997.
10. Burchill, Scott, Linklater, Andrew et al., *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
11. Buzan, Barry and Weaver, Ole, *Regions and Powers, the Structures of International Security*, Cambridge University Press, New York, 2003.
12. Byman, Daniel L., Pollack, Kenneth M., "Let Us Now Praise Great Man – Bringing the Statesman Back In", *International Security*, Vol. 25, No. 4, pp. 107–146.
13. Christensen, Thomas J. and Snyder, Jack, "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity", *International Organization*, Vol. 44, No. 2, pp. 137–167.
14. Cohen, Saul B., *Geopolitics: The Geography of International Relations*, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2009.
15. Cooper, Andrew F. and Timothy M. Shaw, *The diplomacies of Small States: Between Vulnerability and Resilience*, Palgrave MacMillan, Waterloo, 2009.
16. Dimitrijević, Vojin, Stojanović, Radoslav, *Medjunarodni odnosi*, Službeni glasnik, Beograd, 1996.
17. Djukanović, Dragan, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću (1989-2020)*, Drugo dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2020.
18. Djukanović, Dragan, „Postojeće političke prilike i međuetnički odnosi u Makedoniji“, *Pregledi i osvrti*, Vol. LV, br. 3-4, str. 395–412,
19. Djukanović, Dragan, Krstić, Milan, Dašić, Marko, *Savremena spoljna politika Srbije*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2025.
20. Djukanović, Dragan, *Spoljnopolitički identiteti Srbije: protivrečnosti i refleksije*, Čigoja štampa, Beograd, 2019.
21. Djukanović, Dragan, „Spoljnopolitičke orijentacije država Zapadnog Balkana“, *Godisnjak Fakulteta političkih nauka*, God. IV, br. 4, str. 295–313.
22. Dueck, Colin, *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, Princeton University Press, Princeton, 2006.
23. Dugin, Aleksandar, *Osnovi geopolitike*, Argokeja, Moskva, 2000.
24. Dugin, Aleksandar, *Our path: strategic perspectives on the development of Russia in the 21st century*, Arktogetia, Moscow, 1999.
25. Dugin, Aleksandar, *Ukrajina – moj rat, geopolitički dnevnik*, Medija centar odbrana, Beograd, 2019.
26. Elman, Miriam Fendius, "The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard", *British Journal of Political Science*, Vol. 25, No. 2, pp. 171–217.

27. Foulon, Michiel, "Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Identities", *International Studies Review* 17(4), 2015, p. 636.
28. Fox, Annette Baker, "The Small States in International System, 1919-1969", *International Journal*, Vol. 24, No. 4, p. 751.
29. Fox, Annette Baker, *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*, The University of Chicago Press, Chicago, 1959.
30. Frankel, Joseph, *Contemporary International Theory and the Behaviour of States*, Oxford University Press, New York and London, 1975.
31. Freud, Sigmund and Bullitt, William C., *Thomas Woodrow Wilson: A Psychological Study*, Houghton Mifflin, Boston, 1967.
32. Fukuyama, Francis, *The End of History and the Last Man*, First Press, New York, 2006.
33. Gajić, Aleksandar, „Bezbednosne strategije malih država u savremenom svetu: slučaj Srbije“, *Politika nacionalne bezbednosti*, God. XI, br. 2, str. 70–73.
34. Gellner, Ernest, Breuilly, John, *Nations and Nationalism*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 2008.
35. Goetschel, Laurent, *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies*, Springer, Kluwer Academic Publishers, Boston, 1998.
36. Guskova, Jelena, *Spoljna politika Rusije u godinama jugoslovenske krize*, Matica srpska, 2021.
37. Hermann, Charles F., "Decision Structure and Process Influences on Foreign Policy" in: Maurice A. East, Stephen A. Salmore and Charles F. Hermann, *Why Nations Act*, Sage Publications, Beverly Hills, 1978, pp. 69–102.
38. Hermann, Margaret G., "Assessing Leadership Style: Trait Analysis" in: Jerrold Post, *The Psychological Assessment of Political Leaders*, University of Michigan Press, 2003, pp. 178–214.
39. Hey, Jeanne A. K., *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner, Boulder, London, 2003.
40. Hill, Christopher, *The Changing Politics of Foreign Policy*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2003.
41. Holsti, Kalevi J., *International Politics: A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, New York, 1977.
42. Holsti, Kalevi J., "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies*, Vol. 14, No. 3, pp. 233–309.
43. Hudolej, Konstantin, Koloskov, Evgenij, „Politika Rusije na Balkanu: savremeno stanje i perspektive“, *Svetska ekonomija i međunarodni odnosi*, Vol. 65, No. 1, str. 95.
44. Hudson, Valerie M. and Day, Benjamin S., *Foreign Policy Analysis Classic and Contemporary Theory*, Third Edition, The Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc., 2020.
45. Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Shuster, New York, 2011.
46. Jagiełło-Szostak, Anna, "Foreign and Security Policy of the Republic of Serbia" in: *Republika Serbii - Aspekty polityki wewnętrznej i międzynarodowej*, University of Wrocław, 2016, pp. 165–185.
47. Kaarbo, Juliet, "A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory", *International Studies Review*, Vol. 17, No. 2, p. 192.
48. Katzenstein, Peter J., *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1985.
49. Kitchen, Nicholas, "Systemic Pressures and Domestic Ideas: A Neoclassical Realist Model of Grand Strategy Formation", *Review of International Studies*, Vol. 36, No. 1, p. 132.
50. Kegley, Charles W., *International Events and the Comparative Analysis of Foreign Policy*, The University of South Carolina Press, Columbia, 1975.
51. Keohane, Robert O., "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics", *International Organization*, Vol. 23, No. 2, p. 296.
52. Kisindzer, Henri, *Diplomatija*, Kosmos izdavaštvo, 2019.
53. Kjeza, Đulijeto, *Rusofobija*, Albatros plus, Beograd, 2016.
54. Kowert, Paul A. and Hermann, Margaret G., "Who Takes Risks? Daring and Caution in Foreign Policy Making", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 41, No. 5, pp. 611–637.
55. Kubalkova, Vendulka, "Foreign Policy, International Politics, and Constructivism" in: Kubalkova, Vendulka (ed.), *Foreign Policy in a Constructed World*, Routledge, London and New York, 2001, p. 18.
56. Kusovac, Marko, *Odnos Crne Gore i Rusije*, Matica crnogorska, Podggorica, 2013.
57. Lake, David A., *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, 2009.

58. Lobell, Steven E., Jesse, Neal G. and Williams, Kristen P., "Why do secondary states choose to support, follow, or challenge?", *International Politics*, Vol. 52, No. 2, pp. 146-162.
59. Marsh, David, Gerry Stoker, *Teorije i metode političke znanosti, olitičja misao*, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2005.
60. Marsh, Kevin, "Managing Relative Decline: A Neoclassical Realist Analysis of the 2012 US Defense Strategic Guidance", *Contemporary Security Policy* Vol. 33, No. 3, p. 490.
61. Milosavljević, Slavomir, Radosavljević, Ivan, *Osnovi metodologije političkih nauka*, Službeni glasnik, Beograd, 2008.
62. Mintas, Ivan, *Konzervativizam u oblikovanju vanjske politike Donalda J. Trampa (2017-2021.) – analiza iz perspektive neoklasičnog realizma*, doktorska teza, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2023.
63. Mintz, Alex and DeRouen, Karl, *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, New York, 2010.
64. Mintz, Alex and Wayne, Carly, *The Polythink Syndrome: U.S. Foreign Policy Decisions on 9/11, Afghanistan, Iraq, Iran, Syria, and ISIS*, Stanford University Press, Stanford, 2016.
65. Medvedev, Roj, *Putin: povratak Rusije*, Novosti Beograd, Beograd, 2007.
66. Morgenthau, Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York, 1978.
67. Morgenthau, Hans J., *Teorija međunarodne politike*, CID Podgorica, 2014.
68. Neumann, Iver B. and Gstohl, Sieglinde, "Introduction: Lilliputians in Gulliver's World?" in: Christine Ingebritsen, Iver B. Neumann, Sieglinde Gstohl, Jessica Beyer (eds), *Small States in International Relations*, University of Washington Press, Seattle, 2006, pp. 3–36.
69. Novaković, Igor, „Koncept neutralne države”, *Institut za međunarodnu politiku i privredu*, God. LXII, br. 1141, str. 16.
70. Perišić, Srdjan, *Nova geopolitika Rusije*, Vojna štamparija, Beograd, 2015.
71. Posen, Barry R., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca, 1984.
72. Pål, Kolstø and Helge, Blakkisrud, *The new Russian nationalizm, Imperialism, Ethnicity and Authoritarionism 2000-2015*, Edinburgh University Press, 2016.
73. Pavlica, Branko, *Makedonija u balkanskim odnosima*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2012.
74. Pedi, Revecca, *International Relations Theory: Small States in International System*, PhD thesis, University of Macedonia, Thessaloniki, Greece, 2016.
75. Pendarovski, Stevo, *Macedonian foreign policy 1991-2011 - Aspects of internal and international legitimacy*, Magor LDT & University American College, Skoplje, 2012.
76. Putnam, Robert, "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games" in: Charles Lipson and Benjamin J. Cohen, *Theory and Structure in International Political Economy*, MIT Press, Cambridge, 1999.
77. Radivojević, Miroslav, *Veliki pokrovitelj i „pravi“ saveznik: Odnosi Srbije i Rusije 1913-1918*, Prometej, Novi Sad, 2024.
78. Ripsman, Norrin M., Taliaferro, Jeffrey W., Lobell, Steven E. (eds), *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2016.
79. Rogger, Hans, *National Consciousness in Eighteenth-Century Russia*, Harvard University Press, Cambridge, 1960.
80. Rosenau, James, *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.
81. Rosenau, James N., *The Scientific Study of Foreign Policy*, The Free Press, New York, Collier Macmillan, London, 1971.
82. Ryan, Beasley, "Collective Interpretations: How Problem Representations Aggregate in Foreign Policy Groups" in: Donald A. Sylvan and James F. Voss, *Problem Representation in Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, 1998, pp. 80–115.
83. Schweller, Randall L., *Unanswered Treats*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2006.
84. Simić, Dragan, R., *Poredak sveta*, Zavod za udzbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999.
85. Smith, Steve, Hadfield, Amelia and Dunne, Tim, *Foreign Policy, Theories, Actors*, Oxford University Press, Oxford, 2008.

86. Snyder, Jack, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1991.
87. Sonderrmann, Fred A., Olson, William C., McLellan, David S., *The Theory and Practice of International Relations*, Engelwood Cliffs, New York, 1970.
88. Sprout, Harold and Sprout Margaret, *Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics*, Princeton University Press, Princeton, 1956.
89. Stepić, Milomir, „Zapadni Balkan: primer geografskog raspojmliivanja geopolitičkog manipulisanja”, *Nacionalni interes*, God. VIII, br. 3, str. 9-34.
90. Stojanović, Trajan, *Balkanski svetovi*, Equilibrium, Beograd, 1997.
91. Taliaferro, Jeffrey, “Security Seeking Under Anarchy - Defensive Realism Revisited”, *International Security*, Vol. 25, No. 3, p. 132.
92. Taliaferro, Jeffrey W., “State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource Extractive State”, *Security Studies* Vol. 15, No. 3, pp. 485–486.
93. Thies, Cameron G., *Foreign Policu Analysis*, Oxfrod University Press, New York, 2018.
94. Timotijević, Miloš, *Mitovi novije srpske istorije*, Catena Mundi, Beograd, 2022.
95. Todorova, Marija, *Imaginarni Balkan*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2006.
96. Van Belle, Douglas, “Domestic Imperatives and Rational Models of Foreign Policy Decision Making” in: David Skidmore and Valerie M. Hudson, *The Limits of State Autonomy: Societal Groups and Foreign Policy Formulation*, Cambridge University Press, New York, pp. 151–83.
97. Vandenbosch, Amry, “The Small States in International Politics and Organization”, *The Journal of Politics*, Vol. 26, No. 2, p. 294.
98. Visković, Ivo, „Determinante spoljne politike: teorijski model i njegova primena”, *Medjunarodna poliika*, God. LXIX, br. 1169, str. 20.
99. Volkova, Ekaterina, „Od raspada do modernizacije – pitanje o modernim rusko-srpskim odnosima”, *Baština*, God. 2012, br. 32, str. 243-264.
100. Vučković, Vladimir, Petrović, Miloš, “Colliding Western Balkan Neighbors: Serbia and Montenegro in PostYugoslav Context - Identity and Interest Representation”, *Contemporary Southeastern Europe*, Vol. 9, No. 2, pp. 54–80.
101. Vukićević, Boris, “Foreign Relations of Post-Independence Montenegro: A Change of Direction”, *Lithuanian Foreign Policy Review*, Vol. 36, No. 1, pp. 107–135,
102. Vujačić, Veljko, *Nacionalizam, mit i država u Rusiji i Srbiji*, Klio, Beograd, 2015.
103. Vujačić, Veljko, *Sociologija nacionalizma: eseji iz teorijske i primenjene sociologije na primerima Rusije i Srbije*, Službeni glasnik, Beograd, 2013.
104. Vuksanović, Vuk, *Systemic Pressures, Party Politics and Foreign Policy: Serbia Between Russia and the West, 2008-2020*, doktorska teza, The London School of Economics and Political Science, 2021.
105. Walt, Stephen M., “Alliance Formation and the Balance of World Power”, *International Security*, Vol. 9, No. 4, pp. 3–43.
106. Walt, Stephen M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1987.
107. Waltz, Kenneth N., *The Man, State, and War: A Theoretical Analysis*, Columbia University Press, New York, 1959.
108. Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, New York, 1979.
109. Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
110. Wiberg, Hakan, “The Security of Small Nations: Challenges”, *Journal of Peace Research*, Vol. 24, No. 4, p. 343.
111. Young, Crawford, *The politics of Cultural Pluralism*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1976.
112. Zakaria, Fareed, *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton University Press, Princeton, 1998.
113. Zehfuss, Maja, *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

114. Živanov, Sava, *Rusija za vreme Jeljcina: društveni procesi i političko organizovanje 1990-1999*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2022.
115. Živojinović, Dragan, „Neoklasični realizam u teorijama o međunarodnim odnosima”, *Godišnjak fakulteta političkih nauka*, Vol. 2, br. 2, str. 367–392.

Б – ДОКУМЕНТА

116. „Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 125, Beograd, 2007.
117. „Strategija nacionalne bezbednosti Crne Gore”, *Službeni list Crne Gore*, br. 085, Podgorica, 2018.
118. „Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 94, Beograd, 2019.
119. „Strategija odbrane Crne Gore”, *Službeni list Crne Gore*, br. 037, Podgorica, 2019.
120. „Strategija odbrane Republike Severne Makedonije”, *Službeni vesnik Republike Severne Makedonije*, Skoplje, br. 75, Skoplje, 2020.
121. „Strategija odbrane Republike Srbije”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 94, Beograd, 2019.
122. „Ustav Crne Gore”, *Službeni list Crne Gore*, br. 1, Podgorica, 2007, br. 38 - Amandmani, Podgorica, 2013.
123. „Ustav Republike Makedonije sa amandmanima na Ustav I - XXXII”, *Javno preduzeće službeni vesnik Republike Makedonije*, br. 65, Skoplje, 2011.
124. „Ustav Republike Srbije”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 98, Beograd 2006 i br. 115, Beograd, 2021.
125. „Zakon o spoljnim poslovima”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 116/126, Beograd, 2007., ispravka br. 41, Beograd, 2009.

Ц – ИЗВОРИ СА ИНТЕРНЕТА

126. BBC NEWS na srpskom, 20. Februar 2022. godine, „Crna Gora i crkva: Litije protiv usvojenog Zakona o slobodi veroispovesti”, Dostupno preko: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-51575946> (Pristupljeno 18. marta 2022).
127. BBC NEWS na srpskom, 08. April 2022. godine, „Montenegro, Russia and sanctions: From historical friends to enemy countries”, Dostupno preko: https://www-bbc-com.translate.goog/serbian/lat/balkan-60995439?_x_tr_sl=sr&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true (Pristupljeno 19. novembra 2025).
128. BBC NEWS na srpskom, 07. Maj 2025. godine, „Vučić in Moscow with Putin and Xi Jinping, increasingly loud criticism of Brussels”, Dostupno preko: https://www-bbc-com.translate.goog/serbian/articles/cn4w40r39dxo/lat?_x_tr_sl=sr&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true (Pristupljeno 14. novembra 2025).
129. Blic, 13. mart 2026. godine, „Rusi nijednom nisu ponudili Srbiji da kupi NIS! Vučić: Dva puta sam razgovarao sa Putinom o tome”, Dostupno preko: <https://www.blic.rs/biznis/privreda/rusi-nijednom-nisu-ponudili-srbiji-da-kupi-nis-vucicrazgovarao-sam-sa-putinom-o-tome/smvd18h> (Pristupljeno 17. mart 2026).
130. EEAS, “Security and Defence Partnership between the European Union and the Republic of North Macedonia”, Available from: [https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EUMK%20Security%20and%20Defence%20Partnership_online.pdf#:~:text=For%20North%20Macedonia%20\(%20REPUBLIC%20OF%20NORTH,benefit%20of%20the%20European%20and%20Transatlantic%20security](https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EUMK%20Security%20and%20Defence%20Partnership_online.pdf#:~:text=For%20North%20Macedonia%20(%20REPUBLIC%20OF%20NORTH,benefit%20of%20the%20European%20and%20Transatlantic%20security) (Accesed on February 18, 2026).
131. European Union, “Communication from the Commision to the Council and the European Parliamnt on the Stabilisation and Association process for countres of South-Eastern Europe (Bosnia-Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, Former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania), COM (1999) 235 FINAL”, May25 1999, Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51999DC0235&from=GA> (Accesed on December 14, 2025).

132. Izvestija, *“One for all: Russia has taken new areas. The Donetsk and Luhansk People's Republics, and the Kherson and Zaporizhgia through the regions part of the Russian Federation”*, September 30, 2022, Available from: https://iz-ru.translate.google.com/1403643/mariia-shaipova/odna-dlia-vsekh-rossiia-priniala-novye-territorii?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc (Accessed on June 18, 2024).
133. Ministarstvo odbrane Republike Srbije, *„Koncept totalne odbrane - sažetak“*, Dostupno preko https://www.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/koncept_totalne_odbrane_sr/index_sr.html#p=2 (Pristupljeno 09. marta 2025).
134. N1, 20. maj 2022. godine, *„Nova srpska politicka misao: Više od 80 odsto anketiranih gradjana Srbije protiv sankcija Rusiji“*, Dostupno preko: <https://n1info.rs/vesti/nspm-vise-od-80-odsto-anketiranih-gradjana-srbije-protiv-sankcija-rusiji/> (Pristupljeno 18. marta 2026).
135. Nezavisimaja gazeta, *“Vladimir Putin. Russia: The National Question”*, January 23, 2012, Available from: https://www-ng-ru.translate.google.com/politics/2012-01-23/1_national.html?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc (Accessed on March 12, 2023).
136. Pravda, *“The Russian Orthodox Church supported the special operation in Ukraine. Patriarch Kirill blessed Russian military personnel to defend Orthodoxy”*, April 05, 2022, Available from: https://www-pravda-ru.translate.google.com/news/faith/1695917-kirill-blagoslovil-rossiiskikh-voennykh/?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true (Accessed on October 22, 2025).
137. President of Russia, *“The concept of national security of the Russian Federation”*, January 10, 2000, Available from: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/14927> (Accessed on November 5, 2024).
138. President of Russia, *“The foreign policy concept of the Russian Federation”*, January 12, 2008, Available from: <http://kremlin.ru/acts/news/785> (Accessed on November 6, 2024).
139. President of Russia, *“National Security Strategy of the Russian Federation until 2020”*, May 13, 2009, Available from: <http://kremlin.ru/acts/news/785> (Accessed on November 12, 2025).
140. President of Russia, *“National Security Strategy of the Russian Federation, Decree of the President of the Russian Federation No. 400”*, July 02, 2021, Available from: <http://kremlin.ru/acts/news/785> (Accessed on November 12, 2025).
141. President of Russia, *“Appeal of the president of the Russian Federation”*, September 21, 2022, Available from: <http://kremlin.ru/events/president/news/69390> (Accessed on November 12, 2023).
142. Radio-televizija Srbije, 30. Avgust 2009. godine, *„Četiri stuba srpske spoljne politike“*, Dostupno preko <https://www.rts.rs/vesti/politika/123741/cetiri-stuba-srpske-spoljne-politike.html> (Pristupljeno 22. decembra 2025).
143. REN TV, *“Putin's Address to the Federal Assembly: Key Statements”*, February 21, 2023, Available from: https://ren-tv.translate.google.com/longread/1078202-poslanie-putina-federalnomu-sobraniiu-glavnye-zaiavleniia?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true (Accessed on October 24, 2025).
144. Sobranje Republike Severne Makedonije, *„Odluka za proglašenje amandmana na XXXIII, XXXIV i XXXVI na Ustav Republike Makedonije“*, Dostupno preko <https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/odluka%20amandmani%20ustav-en.pdf> (Pristupljeno 13. septembra 2025).
145. Sputnik, *“Mickoski: Bulgaria has a plan to destroy the Macedonian nation and identity”*, July 09, 2025, Available from: https://lat-sputnikportal-rs.translate.google.com/20250709/mickoski-bugarska-ima-plan-da-unisti-makedonsku-naciju-i-identitet-1187714309.html?_x_tr_sl=sr&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc (Accessed on October 23, 2025).

146. Vlada Republike Severne Makedonije, “The National Security Strategy of the Republic of North Macedonia 2024-2029“, Dostupno preko <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/nacionalni-strategii-file-vxaq.pdf> (Pristupljeno 22. decembra 2025).
147. Vzgljad, “*Putin called the military personnel who distinguished themselves on the front lines the foundation of the Armed Forces' development*”, February 23, 2023, Available from: https://vzru.translate.goog/news/2023/2/23/1200528.html?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc (Accessed on October 24, 2025).